๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

ขุทฺทกนิกาเย

จริยาปิฏกปาฬิ

๑. อกิตฺติวโคฺค

๑. อกิตฺติจริยา

๑. “กปฺเป จ สตสหสฺเส, จตุโร จ อสงฺขิเย;
เอตฺถนฺตเร ยํ จริตํ, สพฺพํ ตํ โพธิปาจนํ๚

๒. “อตีตกปฺเป จริตํ, ฐปยิตฺวา ภวาภเว;
อิมมฺหิ กปฺเป จริตํ, ปวกฺขิสฺสํ สุโณหิ เม๚

๓. “ยทา อหํ พฺรหารญฺเญ, สุญฺเญ วิปินกานเน;
อโชฺฌคาเหตฺวา [อโชฺฌคเหตฺวา (สี. สฺยา.)] วิหรามิ, อกิตฺติ นาม ตาปโส๚

๔. “ตทา มํ ตปเตเชน, สนฺตตฺโต ติทิวาภิภู;
ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ, ภิกฺขาย มํ อุปาคมิ๚

๕. “ปวนา อาภตํ ปณฺณํ, อเตลญฺจ อโลณิกํ;
มม ทฺวาเร ฐิตํ ทิสฺวา, สกฏาเหน อากิรึ๚

๖. “ตสฺส ทตฺวานหํ ปณฺณํ, นิกฺกุชฺชิตฺวาน ภาชนํ;
ปุเนสนํ ชหิตฺวาน, ปาวิสึ ปณฺณสาลกํ๚

๗. “ทุติยมฺปิ ตติยมฺปิ, อุปคญฺฉิ มมนฺติกํ;
อกมฺปิโต อโนลโคฺค, เอวเมวมทาสหํ๚

๘. “น เม ตปฺปจฺจยา อตฺถิ, สรีรสฺมึ วิวณฺณิยํ;
ปีติสุเขน รติยา, วีตินาเมมิ ตํ ทิวํ๚

๙. “ยทิ มาสมฺปิ เทฺวมาสํ, ทกฺขิเณยฺยํ วรํ ลเภ;
อกมฺปิโต อโนลีโน, ทเทยฺยํ ทานมุตฺตมํ๚

๑๐. “น ตสฺส ทานํ ททมาโน, ยสํ ลาภญฺจ ปตฺถยึ;
สพฺพญฺญุตํ ปตฺถยาโน, ตานิ กมฺมานิ อาจริ”นฺติ๚

อกิตฺติจริยํ ปฐมํ๚

๒. สงฺขจริยา

๑๑. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, พฺราหฺมโณ สงฺขสวฺหโย;
มหาสมุทฺทํ ตริตุกาโม, อุปคจฺฉามิ ปฏฺฏนํฯ

๑๒. “ตตฺถทฺทสํ ปฏิปเถ, สยมฺภุํ อปราชิตํ;
กนฺตารทฺธานํ ปฏิปนฺนํ [กนฺตารทฺธานปฏิปนฺนํ (สี. สฺยา.)], ตตฺตาย กฐินภูมิยาฯ

๑๓. “ตมหํ ปฏิปเถ ทิสฺวา, อิมมตฺถํ วิจินฺตยิํ;
‘อิทํ เขตฺตํ อนุปฺปตฺตํ, ปุญฺญกามสฺส ชนฺตุโนฯ

๑๔. “‘ยถา กสฺสโก ปุริโส, เขตฺตํ ทิสฺวา มหาคมํ;
ตตฺถ พีชํ น โรเปติ, น โส ธญฺเญน อตฺถิโกฯ

๑๕. “‘เอวเมวาหํ ปุญฺญกาโม, ทิสฺวา เขตฺตวรุตฺตมํ;
ยทิ ตตฺถ การํ น กโรมิ, นาหํ ปุเญฺญน อตฺถิโกฯ

๑๖. “‘ยถา อมจฺโจ มุทฺทิกาโม, รโญฺญ อเนฺตปุเร ชเน;
น เทติ เตสํ ธนธญฺญํ, มุทฺทิโต ปริหายติฯ

๑๗. “‘เอวเมวาหํ ปุญฺญกาโม, วิปุลํ ทิสฺวาน ทกฺขิณํ;
ยทิ ตสฺส ทานํ น ททามิ, ปริหายิสฺสามิ ปุญฺญโต’ฯ

๑๘. “เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน, โอโรหิตฺวา อุปาหนา;
ตสฺส ปาทานิ วนฺทิตฺวา, อทาสิํ ฉตฺตุปาหนํฯ

๑๙. “เตเนวาหํ สตคุณโต, สุขุมาโล สุเขธิโต;
อปิ จ ทานํ ปริปูเรโนฺต, เอวํ ตสฺส อทาสห”นฺติฯ

สงฺขจริยํ ทุติยํฯ

๓. กุรุราชจริยา

๒๐. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, อินฺทปตฺถ [อินฺทปตฺต (สี. ก.)] ปุรุตฺตเม;
ราชา ธนญฺจโย นาม, กุสเล ทสหุปาคโตฯ

๒๑. “กลิงฺครฏฺฐวิสยา, พฺราหฺมณา อุปคญฺฉุ มํ;
อายาจุํ มํ หตฺถินาคํ, ธญฺญํ มงฺคลสมฺมตํฯ

๒๒. “‘อวุฏฺฐิโก ชนปโท, ทุพฺภิกฺโข ฉาตโก มหา;
ททาหิ ปวรํ นาคํ, นีลํ อญฺชนสวฺหยํฯ

๒๓. “‘น เม ยาจกมนุปฺปตฺเต, ปฏิเกฺขโป อนุจฺฉโว;
มา เม ภิชฺชิ สมาทานํ, ทสฺสามิ วิปุลํ คชํ’ฯ

๒๔. “นาคํ คเหตฺวา โสณฺฑาย, ภิงฺคาเร [ภิงฺกาเร (สี.)] รตนามเย;
ชลํ หเตฺถ อากิริตฺวา, พฺราหฺมณานํ อทํ คชํฯ

๒๕. “ตสฺส นาเค ปทินฺนมฺหิ, อมจฺจา เอตทพฺรวุํ;

‘กึ นุ ตุยฺหํ วรํ นาคํ, ยาจกานํ ปทสฺสสิฯ

๒๖. ‘‘‘ธญฺญํ มงฺคลสมฺปนฺนํ, สงฺคามวิชยุตฺตมํ;
ตสฺมึ นาเค ปทินฺนมฺหิ, กึ เต รชฺชํ กริสฺสติฯ

๒๗. ‘‘‘รชฺชมฺปิ เม ทเท สพฺพํ, สรีรํ ทชฺชมตฺตโน;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา นาคํ อทาสห’’’นฺติฯ

กุรุราชจริยํ ตติยํฯ

๔. มหาสุทสฺสนจริยา

๒๘. ‘‘กุสาวติมฺหิ นคเร, ยทา อาสึ มหีปติ;
มหาสุทสฺสโน นาม, จกฺกวตฺตี มหพฺพโลฯ

๒๙. ‘‘ตตฺถาหํ ทิวเส ติกฺขตฺตุํ, โฆสาเปมิ ตหึ ตหึ;
‘โก กึ อิจฺฉติ ปเตฺถติ, กสฺส กึ ทียตู ธนํฯ

๓๐. ‘‘‘โก ฉาตโก โก ตสิโต, โก มาลํ โก วิเลปนํ;
นานารตฺตานิ วตฺถานิ, โก นโคฺค ปริทหิสฺสติฯ

๓๑. ‘‘‘โก ปเถ ฉตฺตมาเทติ, โกปาหนา มุทู สุภา’;
อิติ สายญฺจ ปาโต จ, โฆสาเปมิ ตหึ ตหึฯ

๓๒. ‘‘น ตํ ทสสุ ฐาเนสุ, นปิ ฐานสเตสุ วา;
อเนกสตฐาเนสุ, ปฏิยตฺตํ ยาจเก ธนํฯ

๓๓. ‘‘ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ, ยทิ เอติ วนิพฺพโก;
ลทฺธา ยทิจฺฉกํ โภคํ, ปูรหโตฺถว คจฺฉติฯ

๓๔. ‘‘เอวรูปํ มหาทานํ, อทาสึ ยาวชีวิกํ;
นปาหํ เทสฺสํ ธนํ ทมฺมิ, นปิ นตฺถิ นิจโย มยิฯ

๓๕. ‘‘ยถาปิ อาตุโร นาม, โรคโต ปริมุตฺติยา;
ธเนน เวชฺชํ ตเปฺปตฺวา, โรคโต ปริมุจฺจติฯ

๓๖. ‘‘ตเถวาหํ ชานมาโน, ปริปูเรตุมเสสโต;
อูนมนํ ปูรยิตุํ, เทมิ ทานํ วนิพฺพเก;
นิราลโย อปจฺจาโส, สโมฺพธิมนุปตฺติยา’’ติฯ

มหาสุทสฺสนจริยํ จตุตฺถํฯ

๕. มหาโควินฺทจริยา

๓๗. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, สตฺตราชปุโรหิโต;
ปูชิโต นรเทเวหิ, มหาโควินฺทพฺราหฺมโณฯ

๓๘. ‘‘ตทาหํ สตฺตรเชฺชสุ, ยํ เม อาสิ อุปายนํ;
เตน เทมิ มหาทานํ, อโกฺขพฺภํ [อโกฺขภํ (สฺยา. กํ.)] สาครูปมํฯ

๓๙. ‘‘น เม เทสฺสํ ธนํ ธญฺญํ, นปิ นตฺถิ นิจโย มยิ;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา เทมิ วรํ ธน’’นฺติฯ

มหาโควินฺทจริยํ ปญฺจมํฯ

๖. นิมิราชจริยา

๔๐. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, มิถิลายํ ปุรุตฺตเม;
นิมิ นาม มหาราชา, ปณฺฑิโต กุสลตฺถิโกฯ

๔๑. ‘‘ตทาหํ มาปยิตฺวาน, จตุสฺสาลํ จตุมฺมุขํ;
ตตฺถ ทานํ ปวเตฺตสิํ, มิคปกฺขินราทินํฯ

๔๒. ‘‘อจฺฉาทนญฺจ สยนํ, อนฺนํ ปานญฺจ โภชนํ;
อโพฺพจฺฉินฺนํ กริตฺวาน, มหาทานํ ปวตฺตยิํฯ

๔๓. ‘‘ยถาปิ เสวโก สามิํ, ธนเหตุมุปาคโต;
กาเยน วาจา มนสา, อาราธนียเมสติฯ

๔๔. ‘‘ตเถวาหํ สพฺพภเว, ปริเยสิสฺสามิ โพธิชํ;
ทาเนน สเตฺต ตเปฺปตฺวา, อิจฺฉามิ โพธิมุตฺตม’’นฺติฯ

นิมิราชจริยํ ฉฎฺฐํฯ

๗. จนฺทกุมารจริยา

๔๕. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, เอกราชสฺส อตฺรโช;
นคเร ปุปฺผวติยา, กุมาโร จนฺทสวฺหโยฯ

๔๖. ‘‘ตทาหํ ยชนา มุโตฺต, นิกฺขโนฺต ยญฺญวาฎโต;
สํเวคํ ชนยิตฺวาน, มหาทานํ ปวตฺตยิํฯ

๔๗. ‘‘นาหํ ปิวามิ ขาทามิ, นปิ ภุญฺชามิ โภชนํ;
ทกฺขิเณยฺเย อทตฺวาน, อปิ ฉปฺปญฺจรตฺติโยฯ

๔๘. ‘‘ยถาปิ วาณิโช นาม, กตฺวาน ภณฺฑสญฺจยํ;
ยตฺถ ลาโภ มหา โหติ, ตตฺถ ตํ [ตตฺถ นํ (สี.), ตตฺถ (ก.)] หรติ ภณฺฑกํฯ

๔๙. ‘‘ตเถว สกภุตฺตาปิ, ปเร ทินฺนํ มหปฺผลํ;
ตสฺมา ปรสฺส ทาตพฺพํ, สตภาโค ภวิสฺสติฯ

๕๐. ‘‘เอตมตฺถวสํ ญตฺวา, เทมิ ทานํ ภวาภเว;
น ปฎิกฺกมามิ ทานโต, สโมฺพธิมนุปตฺติยา’’ติฯ

๘. สิวิราชจริยา

๕๑. “อริฏฺฐสวฺหเย นคเร, สิวินามาสิ ขตฺติโย;
นิสชฺช ปาสาทวเร, เอวํ จินฺเตสหํ ตทาฯ

๕๒. ‘‘‘ยํ กิญฺจิ มานุสํ ทานํ, อทินฺนํ เม น วิชฺชติ;
โยปิ ยาเจยฺย มํ จกฺขุํ, ททเยฺยํ อวิกมฺปิโต’ฯ

๕๓. “มม สงฺกปฺปมญฺญาย, สกฺโก เทวานมิสฺสโร;
นิสิโนฺน เทวปริสาย, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๕๔. ‘‘‘นิสชฺช ปาสาทวเร, สิวิราชา มหิทฺธิโก;
จินฺเตโนฺต วิวิธํ ทานํ, อเทยฺยํ โส น ปสฺสติฯ

๕๕. ‘‘‘ตถํ นุ วิตถํ เนตํ, หนฺท วีมํสยามิ ตํ;
มุหุตฺตํ อาคเมยฺยาถ, ยาว ชานามิ ตํ มนํ’ฯ

๕๖. “ปเวธมาโน ปลิตสิโร, วลิคโตฺต [วลิตคโตฺต (สี.)] ชราตุโร;
อนฺธวณฺณว หุตฺวาน, ราชานํ อุปสงฺกมิฯ

๕๗.“โส ตทา ปคฺคเหตฺวาน, วามํ ทกฺขิณพาหุ จ;
สิรสฺมิํ อญฺชลิํ กตฺวา, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๕๘. ‘‘‘ยาจามิ ตํ มหาราช, ธมฺมิก รฏฺฐวฑฺฒน;
ตว ทานรตา กิตฺติ, อุคฺคตา เทวมานุเสฯ

๕๙. ‘‘‘อุโภปิ เนตฺตา นยนา, อนฺธา อุปหตา มม;
เอกํ เม นยนํ เทหิ, ตฺวมฺปิ เอเกน ยาปย’ฯ

๖๐. “ตสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา, หโฏฺฐ สํวิคฺคมานโส;
กตญฺชลี เวทชาโต, อิทํ วจนมพฺรวิํฯ

๖๑. ‘‘‘อิทานาหํ จินฺตยิตฺวาน, ปาสาทโต อิธาคโต;
ตฺวํ มม จิตฺตมญฺญาย, เนตฺตํ ยาจิตุมาคโตฯ

๖๒. ‘‘‘อโห เม มานสํ สิทฺธํ, สงฺกโปฺป ปริปูริโต;
อทินฺนปุพฺพํ ทานวรํ, อชฺช ทสฺสามิ ยาจเกฯ

๖๓. ‘‘‘เอหิ สิวก อุเฎฺฐหิ, มา ทนฺธยิ มา ปเวธยิ;
อุโภปิ นยนํ เทหิ, อุปฺปาเฎตฺวา วณิพฺพเก’ฯ

๖๔. “ตโต โส โจทิโต มยฺหํ, สิวโก วจนํ กโร;
อุทฺธริตฺวาน ปาทาสิ, ตาลมิญฺชํว ยาจเกฯ

๖๕. “ททมานสฺส เทนฺตสฺส, ทินฺนทานสฺส เม สโต;

จิตฺตสฺส อญฺญถา นตฺถิ, โพธิยาเยว การณาฯ

๖๖. ‘‘น เม เทสฺสา อุโภ จกฺขู, อตฺตา น เม น เทสฺสิโย;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา จกฺขุํ อทาสห’’นฺติฯ

สิวิราชจริยํ อฎฺฐมํฯ

๙. เวสฺสนฺตรจริยา

๖๗. ‘‘ยา เม อโหสิ ชนิกา, ผุสฺสตี [ผุสตี (สี.)] นาม ขตฺติยา;
สา อตีตาสุ ชาตีสุ, สกฺกสฺส มเหสี ปิยาฯ

๖๘. ‘‘ตสฺสา อายุกฺขยํ ญตฺวา, เทวินฺโท เอตทพฺรวิ;
‘ททามิ เต ทส วเร, วรภทฺท ยทิจฺฉสิ’ฯ

๖๙. ‘‘เอวํ วุตฺตา จ สา เทวี, สกฺกํ ปุนิทมพฺรวิ;
‘กึ นุ เม อปราธตฺถิ, กึ นุ เทสฺสา อหํ ตว;
รมฺมา จาเวสิ มํ ฐานา, วาโตว ธรณีรุหํ’ฯ

๗๐. ‘‘เอวํ วุตฺโต จ โส สกฺโก, ปุน ตสฺสิทมพฺรวิ;
‘น เจว เต กตํ ปาปํ, น จ เม ตฺวํสิ อปฺปิยาฯ

๗๑. ‘‘‘เอตฺตกํเยว เต อายุ, จวนกาโล ภวิสฺสติ;
ปฎิคฺคณฺห มยา ทินฺเน, วเร ทส วรุตฺตเม’ฯ

๗๒. ‘‘สเกฺกน สา ทินฺนวรา, ตุฎฺฐหฎฺฐา ปโมทิตา;
มมํ อพฺภนฺตรํ กตฺวา, ผุสฺสตี ทส วเร วรีฯ

๗๓. ‘‘ตโต จุตา สา ผุสฺสตี, ขตฺติเย อุปปชฺชถ;
เชตุตฺตรมฺหิ นคเร, สญฺชเยน สมาคมิฯ

๗๔. ‘‘ยทาหํ ผุสฺสติยา กุจฺฉึ, โอกฺกนฺโต ปิยมาตุยา;
มม เตเชน เม มาตา, สทา ทานรตา อหุฯ

๗๕. ‘‘อธเน อาตุเร ชิเณฺณ, ยาจเก อทฺธิเก [ปถิเก (ก.)] ชเน;
สมเณ พฺราหฺมเณ ขีเณ, เทติ ทานํ อกิญฺจเนฯ

๗๖. ‘‘ทส มาเส ธารยิตฺวาน, กโรเนฺต ปุรํ ปทกฺขิณํ;
เวสฺสานํ วีถิยา มเชฺฌ, ชเนสิ ผุสฺสตี มมํฯ

๗๗. ‘‘น มยฺหํ มตฺติกํ นามํ, นปิ เปตฺติกสมฺภวํ;
ชาเตตฺถ เวสฺสวีถิยา, ตสฺมา เวสฺสนฺตโร อหุฯ

๗๘. ‘‘ยทาหํ ทารโก โหมิ, ชาติยา อฎฺฐวสฺสิโก;
ตทา นิสชฺช ปาสาเท, ทานํ ทาตุํ วิจินฺตยึฯ

๗๙. ‘‘‘หทยํ ทเทยฺยํ จกฺขุํ, มํสมฺปิ รุธิรมฺปิ จ;

ทเทยฺยํ กายํ สาเวตฺวา, ยทิ โกจิ ยาจเย มมํ’ฯ

๘๐. ‘‘สภาวํ จินฺตยนฺตสฺส, อกมฺปิตมสณฺฐิตํ;
อกมฺปิ ตตฺถ ปถวี, สิเนรุวนวฏํสกาฯ

๘๑. ‘‘อนฺวทฺธมาเส ปนฺนรเส, ปุณฺณมาเส อุโปสเถ;
ปจฺจยํ นาคมารุยฺห, ทานํ ทาตุํ อุปาคมิํฯ

๘๒. ‘‘กลิงฺครฏฺฐวิสยา , พฺราหฺมณา อุปคญฺฉุ มํ;
อยาจุํ มํ หตฺถินาคํ, ธญฺญํ มงฺคลสมฺมตํฯ

๘๓. ‘‘อวุฏฺฐิโก ชนปโท, ทุพฺภิกฺโข ฉาตโก มหา;
ททาหิ ปวรํ นาคํ, สพฺพเสตํ คชุตฺตมํฯ

๘๔. ‘‘ททามิ น วิกมฺปามิ, ยํ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา;
สนฺตํ นปฺปติคูหามิ [นปฺปติคุยฺหามิ (สี. ก.)], ทาเน เม รมเต มโนฯ

๘๕. ‘‘น เม ยาจกมนุปฺปตฺเต, ปฏิกฺเขโป อนุจฺฉโว;
‘มา เม ภิชฺชิ สมาทานํ, ทสฺสามิ วิปุลํ คชํ’ฯ

๘๖. ‘‘นาคํ คเหตฺวา โสณฺฑาย, ภิงฺคาเร รตนามเย;
ชลํ หตฺเถ อากิริตฺวา, พฺราหฺมณานํ อทํ คชํฯ

๘๗. ‘‘ปุนาปรํ ททนฺตสฺส, สพฺพเสตํ คชุตฺตมํ;
ตทาปิ ปถวี กมฺปิ, สิเนรุวนวฏํสกาฯ

๘๘. ‘‘ตสฺส นาคสฺส ทาเนน, สิวโย กุทฺธา สมาคตา;
ปพฺพาเชสุํ สกา รฏฺฐา, ‘วงฺกํ คจฺฉตุ ปพฺพตํ’ฯ

๘๙. ‘‘เตสํ นิจฺฉุภมานานํ, อกมฺปิตฺถมสณฺฐิตํ;
มหาทานํ ปวตฺเตตุํ, เอกํ วรมยาจิสํฯ

๙๐. ‘‘ยาจิตา สิวโย สพฺเพ, เอกํ วรมทํสุ เม;
สาวยิตฺวา กณฺณเภริํ, มหาทานํ ททามหํฯ

๙๑. ‘‘อเถตฺถ วตฺตตี สทฺโท, ตุมุโล เภรโว มหา;
ทาเนนิมํ นีหรนฺติ, ปุน ทานํ ททาตยํฯ

๙๒. ‘‘หตฺถิํ อเสฺส รเถ ทตฺวา, ทาสิํ ทาสํ ควํ ธนํ;
มหาทานํ ทที่ตฺวาน, นครา นิกฺขมิํ ตทาฯ

๙๓. ‘‘นิกฺขมิตฺวาน นครา, นิวตฺติตฺวา วิโลกิเต;
ตทาปิ ปถวี กมฺปิ, สิเนรุวนวฏํสกาฯ

๙๔. ‘‘จตุวาหิํ รถํ ทตฺวา, ฐตฺวา จาตุมฺมหาปเถ;
เอกากิโย อทุติโย, มทฺทิเทวิํ อิทมพฺรวิํฯ

๙๕. “‘ตฺวํ มทฺทิ กณฺหํ คณฺหาหิ, ลหุกา เอสา กนิฏฺฐิกา;
อหํ ชาลึ คเหสฺสามิ, ครุโก ภาติโก หิ โส’ฯ

๙๖. “ปทุมํ ปุณฺฑรีกํว, มทฺที กณฺหาชินคฺคหี;
อหํ สุวณฺณพิมฺพํว, ชาลึ ขตฺติยมคฺคหิฯ

๙๗.“อภิชาตา สุขุมาลา, ขตฺติยา จตุโร ชนา;
วิสมํ สมํ อกฺกมนฺตา, วงฺกํ คจฺฉาม ปพฺพตํฯ

๙๘. “เย เกจิ มนุชา เอนฺติ, อนุมคฺเค ปฏิปฺปเถ;
มคฺคเนฺต ปฏิปุจฺฉาม, ‘กุหึ วงฺกนฺต [วงฺกต (สี.)] ปพฺพโต’ฯ

๙๙.“เต ตตฺถ อเมฺห ปสฺสิตฺวา, กรุณํ คิรมุทีรยุํ;
ทุกฺขํ เต ปฏิเวเทนฺติ, ทูเร วงฺกนฺตปพฺพโตฯ

๑๐๐.“ยทิ ปสฺสนฺติ ปวเน, ทารกา ผลิเน ทุเม;
เตสํ ผลานํ เหตุมฺหิ, อุปโรทนฺติ ทารกาฯ

๑๐๑.“โรทเนฺต ทารเก ทิสฺวา, อุพฺพิทฺธา [อุพฺพิคฺคา (สฺยา. กํ.)] วิปุลา ทุมา;
สยเมโวณมิตฺวาน, อุปคจฺฉนฺติ ทารเกฯ

๑๐๒.“อิทํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา, อพฺภุตํ โลมหํสนํ;
สาหุการํ [สาธุการํ (สพฺพตฺถ)] ปวเตฺตสิ, มทฺที สพฺพงฺคโสภนาฯ

๑๐๓.“อเจฺฉรํ วต โลกสฺมึ, อพฺภุตํ โลมหํสนํ;
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน, สยเมโวณตา ทุมาฯ

๑๐๔.“สงฺขิปึสุ ปถํ ยกฺขา, อนุกมฺปาย ทารเก;
นิกฺขนฺตทิวเสเนว [นิกฺขนฺตทิวเสเยว (สี.)], เจตรฏฺฐมุปาคมุํฯ

๑๐๕.“สฏฺฐิราชสหสฺสานิ, ตทา วสนฺติ มาตุเล;
สเพฺพ ปญฺชลิกา หุตฺวา, โรทมานา อุปาคมุํฯ

๑๐๖.“ตตฺถ วเตฺตตฺวา สลฺลาปํ, เจเตหิ เจตปุเตฺตหิ;
เต ตโต นิกฺขมิตฺวาน, วงฺกํ อคมุ ปพฺพตํฯ

๑๐๗.“อามนฺตยิตฺวา เทวินฺโท, วิสฺสกมฺมํ [วิสุกมฺมํ (ก.)] มหิทฺธิกํ;
อสฺสมํ สุกตํ รมฺมํ, ปณฺณสาลํ สุมาปยฯ

๑๐๘.“สกฺกสฺส วจนํ สุตฺวา, วิสฺสกโมฺม มหิทฺธิโก;
อสฺสมํ สุกตํ รมฺมํ, ปณฺณสาลํ สุมาปยิฯ

๑๐๙.“อโชฺฌคาเหตฺวา ปวนํ, อปฺปสทฺทํ นิราකุลํ;
จตุโร ชนา มยํ ตตฺถ, วสาม ปพฺพตนฺตเรฯ

๑๑๐.“อหญฺจ มทฺทิเทวี จ, ชาลี กณฺหาชินา จุโภ;
อญฺญมญฺญํ โสกนุทา, วสาม อสฺสเม ตทาฯ

๑๑๑.‘‘ทารเก อนุรกฺขโนฺต, อสฺโณฺญ โหมิ อสฺสเม;
มทฺที ผลํ อาหริตฺวา, โปเสติ สา ตโย ชเนฯ

๑๑๒.‘‘ปวเน วสมานสฺส, อทฺธิโก มํ อุปาคมิ;
อายาจิ ปุตฺตเก มยฺหํ, ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๑๑๓.‘‘ยาจกํ อุปคตํ ทิสฺวา, หาโส เม อุปปชฺชถ;
อุโภ ปุเตฺต คเหตฺวาน, อทาสึ พฺราหฺมเณ ตทาฯ

๑๑๔.‘‘สเก ปุเตฺต จชนฺตสฺส, ชูชเก พฺราหฺมเณ ยทา;
ตทาปิ ปถวี กมฺปิ, สิเนรุวนวฏํสกาฯ

๑๑๕.‘‘ปุนเทว สโกฺก โอรุยฺห, หุตฺวา พฺราหฺมณสนฺนิโภ;
อายาจิ มํ มทฺทิเทวึ, สีลวนฺตึ ปติพฺพตํฯ

๑๑๖.‘‘มทฺทึ หเตฺถ คเหตฺวาน, อุทกญฺชลิ ปูริย;
ปสนฺนมนสงฺกโปฺป, ตสฺส มทฺทึ อทาสหํฯ

๑๑๗.‘‘มทฺทิยา ทียมานาย, คคเน เทวา ปโมทิตา;
ตทาปิ ปถวี กมฺปิ, สิเนรุวนวฏํสกาฯ

๑๑๘.‘‘ชาลึ กณฺหาชินํ ธีตํ, มทฺทิเทวึ ปติพฺพตํ;
จชมาโน น จิเนฺตสึ, โพธิยาเยว การณาฯ

๑๑๙.‘‘น เม เทสฺสา อุโภ ปุตฺตา, มทฺทิเทวี น เทสฺสิยา;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา ปิเย อทาสหํฯ

๑๒๐.‘‘ปุนาปรํ พฺรหารเญฺญ, มาตาปิตุสมาคเม;
กรุณํ ปริเทวเนฺต, สลฺลปเนฺต สุขํ ทุขํฯ

๑๒๑.‘‘หิโรตฺตเปฺปน ครุนา [ครุนํ (สฺยา. ก.)], อุภินฺนํ อุปสงฺกมิ;
ตทาปิ ปถวี กมฺปิ, สิเนรุวนวฏํสกาฯ

๑๒๒.‘‘ปุนาปรํ พฺรหารญฺญา, นิกฺขมิตฺวา สญาติภิ;
ปวิสามิ ปุรํ รมฺมํ, เชตุตฺตรํ ปุรุตฺตมํฯ

๑๒๓.‘‘รตนานิ สตฺต วสฺสึสุ, มหาเมโฆ ปวสฺสถ;
ตทาปิ ปถวี กมฺปิ, สิเนรุวนวฏํสกาฯ

๑๒๔.‘‘อเจตนายํ ปถวี, อวิญฺญาย สุขํ ทุขํ;
สาปิ ทานพลา มยฺหํ, สตฺตกฺขตฺตุํ ปกมฺปถา’’ติฯ

เวสฺสนฺตรจริยํ นวมํฯ

๑๐. สสปณฺฑิตจริยา

๑๒๕.‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, สสโก ปวนจารโก;

ติณปณฺณสากผลภโกฺข, ปรเหฐนวิวชฺชิโตฯ

๑๒๖. ‘‘มกฺกโฏ จ สิงฺคาโล จ, สุตฺตโปโต จหํ ตทา;
วสาม เอกสามนฺตา, สายํ ปาโต จ ทิสฺสเร [สายํ ปาโต ปทิสฺสเร (ก.)]ฯ

๑๒๗. ‘‘อหํ เต อนุสาสามิ, กิริเย กลฺยาณปาปเก;
‘ปาปานิ ปริวชฺเชถ, กลฺยาเณ อภินิวิสฺสถ’ฯ

๑๒๘. ‘‘อุโปสถมฺหิ ทิวเส, จนฺทํ ทิสฺวาน ปูริตํ;
เอเตสํ ตตฺถ อาจิกฺขิํ, ทิวโส อชฺชุโปสโถฯ

๑๒๙. ‘‘ทานานิ ปฏิยาเทถ, ทกฺขิเณยฺยสฺส ทาตเว;
ทตฺวา ทานํ ทกฺขิเณยฺเย, อุปวสฺสถุโปสถํฯ

๑๓๐. ‘‘เต เม สาธูติ วตฺวาน, ยถาสตฺติ ยถาพลํ;
ทานานิ ปฏิยาเทตฺวา, ทกฺขิเณยฺยํ คเวสิสุํ [คเวสยฺยุํ (ก.)]ฯ

๑๓๑. ‘‘อหํ นิสชฺช จินฺเตสิํ, ทานํ ทกฺขิณนุจฺฉวํ;
‘ยทิหํ ลเภ ทกฺขิเณยฺยํ, กิํ เม ทานํ ภวิสฺสติฯ

๑๓๒. ‘‘‘น เม อตฺถิ ติลา มุคฺคา, มาสา วา ตณฺฑุลา ฆตํ;
อหํ ติเณน ยาเปมิ, น สกฺกา ติณ ทาตเวฯ

๑๓๓. ‘‘‘ยทิ โกจิ เอติ ทกฺขิเณยฺโย, ภิกฺขาย มม สนฺติเก;
ทชฺชาหํ สกมตฺตานํ, น โส ตุจฺโฉ คมิสฺสติ’ฯ

๑๓๔. ‘‘มม สงฺกปฺปมญฺญาย, สโกฺก พฺราหฺมณวณฺณินา;
อาสยํ เม อุปาคจฺฉิ, ทานวีมํสนาย เมฯ

๑๓๕. ‘‘ตมหํ ทิสฺวาน สนฺตุฏฺโฐ, อิทํ วจนมพฺรวิํ;
‘สาธุ โขสิ อนุปฺปตฺโต, ฆาสเหตุ มมนฺติเกฯ

๑๓๖. ‘‘‘อทินฺนปุพฺพํ ทานวรํ, อชฺช ทสฺสามิ เต อหํ;
ตุวํ สีลคุณูเปโต, อยุตฺตํ เต ปรเหฐนํฯ

๑๓๗. ‘‘เอหิ อคฺคิํ ปทีเปหิ, นานากฏฺเฐ สมานย;
อหํ ปจิสฺสมตฺตานํ, ปกฺกํ ตุวํ ภกฺขยิสฺสสิ’ฯ

๑๓๘. ‘‘สาธู’ติ โส หฏฺฐมโน, นานากฏฺเฐ สมานยิ;
มหนฺตํ อกาสิ จิตกํ, กตฺวา องฺคารคพฺภกํฯ

๑๓๙. ‘‘อคฺคิํ ตตฺถ ปทีเปสิ, ยถา โส ขิปฺปํ มหา ภเว;
โผเฏตฺวา รชคเต คตฺเต, เอกมนฺตํ อุปาวิสิํฯ

๑๔๐. ‘‘ยทา มหากฏฺฐปุญฺโช, อาทิตฺโต ธมธมายติ [ธุมธุมายติ (สี.), ธมมายติ (ก.)];
ตทุปฺปติตฺวา ปปติํ, มชฺเฌ ชาลสิขนฺตเรฯ

๑๔๑. ‘‘ยถา สีโตทกํ นาม, ปวิฏฺฐํ ยสฺส กสฺสจิ;
สเมติ ทรถปริฬาหํ, อสฺสาทํ เทติ ปีติ จฯ

๑๔๒. ‘‘ตเถว ชลิตํ อคฺคึ, ปวิฏฺฐสฺส มมํ ตทา;
สพฺพํ สเมติ ทรถํ, ยถา สีโตทกํ วิยฯ

๑๔๓. ‘‘ฉวึ จมฺมํ มํสํ นฺหารุํ, อฏฺฐึ หทยพนฺธนํ;
เกวลํ สกลํ กายํ, พฺราหฺมณสฺส อทาสห’’นฺติฯ

สสปณฺฑิตจริยํ ทสมํฯ

อกิตฺติวคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อกิตฺติพฺราหฺมโณ สงฺโข, กุรุราชา ธนญฺจโย;
มหาสุทสฺสโน ราชา, มหาโควินฺทพฺราหฺมโณฯ

นิมิ จนฺทกุมาโร จ, สิวิ เวสฺสนฺตโร สโส;
อหเมว ตทา อาสึ, โย เต ทานวเร อทาฯ

เอเต ทานปริกฺขารา, เอเต ทานสฺส ปารมี;
ชีวิตํ ยาจเก ทตฺวา, อิมํ ปารมิ ปูรยึฯ

ภิกฺขาย อุปคตํ ทิสฺวา, สกตฺตานํ ปริจฺจชึ;
ทาเนน เม สโม นตฺถิ, เอสา เม ทานปารมีติฯ

ทานปารมินิเทฺทโส นิฏฺฐิโตฯ

๒. หตฺถินาควคฺค

๑. มาตุโปสกจริยา

๑. “ยทา อโหสึ ปวเน, กุญฺชโร มาตุโปสโก;
น ตทา อตฺถิ มหิยา, คุเณน มม สาทิโสฯ

๒. “ปวเน ทิสฺวา วนจโร, รโญฺญ มํ ปฏิเวทยิ;
‘ตวานุจฺฉโว มหาราช, คโช วสติ กานเนฯ

๓. ““น ตสฺส ปริกฺขายโตฺถ, นปิ อาฬกกาสุยา;
สห คหิเต [สมํ คหิเต (สี.)] โสณฺฑาย, สยเมว อิเธหิ’ติฯ

๔. “ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, ราชาปิ ตุฏฺฐมานโส;
เปเสสิ หตฺถิทมกํ, เฉกาจริยํ สุสิกฺขิตํฯ

๕. “คนฺตฺวา โส หตฺถิทมโก, อทฺทส ปทุมสฺสเร;
ภิสมุฬาลํ [ภิสมูลํ (ก.)] อุทฺธรนฺตํ, ยาปนตฺถาย มาตุยาฯ

๖. “วิญฺญาย เม สีลคุณํ, ลกฺขณํ อุปธารยิ;
‘เอหิ ปุตฺตา’ติ ปตฺวาน, มม โสณฺฑาย อคฺคหิฯ

๗. “ยํ เม ตทา ปากติกํ, สรีรานุคตํ พลํ;
อชฺช นาคสหสฺสานํ, พเลน สมสาทิสํฯ

๘. “ยทิหํ เตสํ ปกุเปฺปยฺยํ, อุเปตานํ คหณาย มํ;
ปฏิพโล ภเว เตสํ, ยาว รชฺชมฺปิ มานุสํฯ

๙. “อปิ จาหํ สีลรกฺขาย, สีลปารมิปูริยา;
น กโรมิ จิเตฺต อญฺญถตฺตํ, ปกฺขิปนฺตํ มมาฬเกฯ

๑๐. “ยทิ เต มํ ตตฺถ โกเฏฺฏยฺยุํ, ผรสูหิ โตมเรหิ จ;
เนว เตสํ ปกุเปฺปยฺยํ, สีลขณฺฑภยา มมา”ติฯ

มาตุโปสกจริยํ ปฐมํฯ

๒. ภูริทตฺตจริยา

๑๑. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, ภูริทโตฺต มหิทฺธิโก;
วิรูปเกฺขน มหารโญฺญ, เทวโลกมคญฺฉหํฯ

๑๒. “ตตฺถ ปสฺสิตฺวาหํ เทเว, เอกนฺตํ สุขสมปฺปิเต;
ตํ สคฺคคมนตฺถาย, สีลพฺพตํ สมาทิยึฯ

๑๓. “สรีรกิจฺจํ กตฺวาน, ภุตฺวา ยาปนมตฺตกํ;
จตุโร องฺเค อธิฏฺฐาย, เสมิ วมฺมิกมุทฺธนิฯ

๑๔. “ฉวิยา จเมฺมน มํเสน, นหารุอฏฺฐิเกหิ วา;
ยสฺส เอเตน กรณียํ, ทินฺนํเยว หราตุ โสฯ

๑๕. “สํสิโต อกตญฺญุนา, อาลมฺปายโน [อาลมฺพโณ (สี.)] มมคฺคหิ;
เปฬาย ปกฺขิปิตฺวาน, กีเฬติ มํ ตหิํ ตหิํฯ

๑๖. “เปฬาย ปกฺขิปเนฺตปิ, สมฺมทฺทเนฺตปิ ปาณินา;
อาลมฺปายเน [อาลมฺพเณ (สี.)] น กุปฺปามิ, สีลขณฺฑภยา มมฯ

๑๗. “สกชีวิตปริจฺจาโค , ติณโต ลหุโก มม;
สีลวีติกฺกโม มยฺหํ, ปถวีอุปฺปตนํ วิยฯ

๑๘. “นิรนฺตรํ ชาติสตํ, จเชยฺยํ มม ชีวิตํ;
เนว สีลํ ปภิเนฺทยฺยํ, จตุทฺทีปาน เหตุปิฯ

๑๙. “อปิ จาหํ สีลรกฺขาย, สีลปารมิปูริยา;
น กโรมิ จิเตฺต อญฺญถตฺตํ, ปกฺขิปนฺตมฺปิ เปฬเก”ติฯ

ภูริทตฺตจริยํ ทุติยํฯ

๓. จเมฺปยฺยนาคจริยา

๒๐. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, จเมฺปยฺยโก มหิทฺธิโก;
ตทาปิ ธมฺมิโก อาสิํ, สีลพฺพตสมปฺปิโตฯ

๒๑. “ตทาปิ มํ ธมฺมจาริํ, อุปวุตฺถํ อุโปสถํ;
อหิตุณฺฑิโก คเหตฺวาน, ราชทฺวารมฺหิ กีฬติฯ

๒๒. “ยํ ยํ โส วณฺณํ จินฺตยิ, นีลํว ปีตโลหิตํ;
ตสฺส จิตฺตานุวตฺตโนฺต, โหมิ จินฺติตสนฺนิโภฯ

๒๓. “ถลํ กเรยฺยมุทกํ, อุทกมฺปิ ถลํ กเร;
ยทิหํ ตสฺส ปกุเปฺปยฺยํ, ขเณน ฉาริกํ กเรฯ

๒๔. “ยทิ จิตฺตวสี เหสฺสํ, ปริหายิสฺสามิ สีลโต;
สีเลน ปริหีนสฺส, อุตฺตมโตฺถ น สิชฺฌติฯ

๒๕. “กามํ ภิชฺชตุยํ กาโย, อิเธว วิกิรียตุ;
เนว สีลํ ปภิเนฺทยฺยํ, วิกิรเนฺต ภุสํ วิยา”ติฯ

จเมฺปยฺยนาคจริยํ ตติยํฯ

๔. จูฬโพธิจริยา

๒๖. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, จูฬโพธิ สุสีลวา;
ภวํ ทิสฺวาน ภยโต, เนกฺขมฺมํ อภินิกฺขมิํฯ

๒๗. “ยา เม ทุติยิกา อาสิ, พฺราหฺมณี กนกสนฺนิภา;
สาปิ วเฏฺฐ อนเปกฺขา, เนกฺขมฺมํ อภินิกฺขมิฯ

๒๘. “นิราลยา ฉินฺนพนฺธู, อนเปกฺขา กุเล คเณ;
จรนฺตา คามนิคมํ, พาราณสิมุปาคมุํฯ

๒๙. “ตตฺถ วสาม นิปกา, อสํสฏฺฐา กุเล คเณ;
นิรากุเล อปฺปสเทฺท, ราชุยฺยาเน วสามุโภฯ

๓๐. “อุยฺยานทสฺสนํ คนฺตฺวา, ราชา อทฺทส พฺราหฺมณึ;
อุปคมฺม มมํ ปุจฺฉิ, ‘ตุเยฺหสา กา กสฺส ภริยา’ฯ

๓๑. “เอวํ วุเตฺต อหํ ตสฺส, อิทํ วจนมพฺรวึ;
‘น มยฺหํ ภริยา เอสา, สหธมฺมา เอกสาสนี’ฯ

๓๒. “ติสฺสา [ตสฺสา (สี.)] สารตฺตคธิโต, คาหาเปตฺวาน เจฏเก;
นิปฺปีฬยโนฺต พลสา, อเนฺตปุรํ ปเวสยิฯ

๓๓. “โอทปตฺตกิยา มยฺหํ, สหชา เอกสาสนี;
อากฑฺฒิตฺวา นยนฺติยา, โกโป เม อุปฺปชฺชถฯ

๓๔. “สห โกเป สมุปฺปเนฺน, สีลพฺพตมนุสฺสรึ;
ตเตฺถว โกปํ นิคฺคณฺหึ, นาทาสึ วฑฺฒิตูปริฯ

๓๕. “ยทิ นํ พฺราหฺมณึ โกจิ, โกเฏฺฏยฺย ติณฺหสตฺติยา;
เนว สีลํ ปภิเนฺทยฺยํ, โพธิยาเยว การณาฯ

๓๖. “น เมสา พฺราหฺมณี เทสฺสา, นปิ เม พลํ น วิชฺชติ;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา สีลานุรกฺขิส”นฺติฯ

จูฬโพธิจริยํ จตุตฺถํฯ

๕. มหิํสราชจริยา

๓๗. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, มหิํโส ปวนจารโก;
ปวฑฺฒกาโย พลวา, มหโนฺต ภีมทสฺสโนฯ

๓๘. “ปพฺภาเร คิริทุเคฺค [วนทุเคฺค (สี.)] จ, รุกฺขมูเล ทกาสเย;
โหเตฺถ ฐานํ มหิํสานํ, โกจิ โกจิ ตหิํ ตหิํฯ

๓๙. “วิจรโนฺต พฺรหารเญฺญ, ฐานํ อทฺทส ภทฺทกํ;
ตํ ฐานํ อุปคนฺตฺวาน, ติฏฺฐามิ จ สยามิ จฯ

๔๐. “อเถตฺถ กปิมาคนฺตฺวา, ปาโป อนริโย ลหุ;
ขเนฺธ นลาเฏ ภมุเก, มุเตฺตติ โอหเนติตํฯ

๔๑. “สกิมฺปิ ทิวสํ ทุติยํ, ตติยํ จตุตฺถมฺปิ จ;

ทูเสติ มํ สพฺพกาลํ, เตน โหมิ อุปทฺทุโตฯ

๔๒. ‘‘มมํ อุปทฺทุตํ ทิสฺวา, ยโกฺข มํ อิทมพฺรวิ;
‘นาเสเหตํ ฉวํ ปาปํ, สิเงฺคหิ จ ขุเรหิ จ’ฯ

๔๓. ‘‘เอวํ วุเตฺต ตทา ยเกฺข, อหํ ตํ อิทมพฺรวิํ;
‘กิํ ตฺวํ มเกฺขสิ กุณเปน, ปาเปน อนริเยน มํฯ

๔๔. ‘‘‘ยทิหํ ตสฺส ปกุเปฺปยฺยํ, ตโต หีนตโร ภเว;
สีลญฺจ เม ปภิเชฺชยฺย, วิญฺญู จ ครเหยฺยุ มํฯ

๔๕. ‘‘‘หีฬิตา ชีวิตา วาปิ, ปริสุเทฺธน มตํ วรํ;
กฺยาหํ ชีวิตเหตูปิ, กาหามิํ ปรเหฐนํ’ฯ

๔๖. ‘‘มเมวายํ มญฺญมาโน, อเญฺญเปวํ กริสฺสติ;
เตว ตสฺส วธิสฺสนฺติ, สา เม มุตฺติ ภวิสฺสติฯ

๔๗. ‘‘หีนมชฺฌิมอุกฺกเฎฺฐ, สหโนฺต อวมานิตํ;
เอวํ ลภติ สปฺปโญฺญ, มนสา ยถา ปตฺถิต’’นฺติฯ

มหิํสราชจริยํ ปญฺจมํฯ

๖. รุรุราชจริยา

๔๘. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, สุตตฺตกนกสนฺนิโภ;
มิคราชา รุรุนาม, ปรมสีลสมาหิโตฯ

๔๙. ‘‘รเมฺม ปเทเส รมณีเย, วิวิเตฺต อมนุสฺสเก;
ตตฺถ วาสํ อุปคญฺฉิํ, คงฺคากูเล มโนรเมฯ

๕๐. ‘‘อถ อุปริ คงฺคาย, ธนิเกหิ ปริปีฬิโต;
ปุริโส คงฺคาย ปปติ, ‘ชีวามิ วา มรามิ วา’ฯ

๕๑. ‘‘รตฺตินฺทิวํ โส คงฺคาย, วุยฺหมาโน มโหทเก;
รวโนฺต กรุณํ รวํ, มเชฺฌ คงฺคาย คจฺฉติฯ

๕๒. ‘‘ตสฺสาหํ สทฺทํ สุตฺวาน, กรุณํ ปริเทวโต;
คงฺคาย ตีเร ฐตฺวาน, อปุจฺฉิํ ‘โกสิ ตฺวํ นโร’ฯ

๕๓. ‘‘โส เม ปุโฎฺฐ จ พฺยากาสิ, อตฺตโน กรณํ ตทา;
‘ธนิเกหิ ภีโต ตสิโต, ปกฺขโนฺทหํ มหานทิํ’ฯ

๕๔. ‘‘ตสฺส กตฺวาน การุญฺญํ, จชิตฺวา มม ชีวิตํ;
ปวิสิตฺวา นีหริํ ตสฺส, อนฺธการมฺหิ รตฺติยาฯ

๕๕. ‘‘อสฺสตฺถกาลมญฺญาย, ตสฺสาหํ อิทมพฺรวิํ;
‘เอกํ ตํ วรํ ยาจามิ, มา มํ กสฺสจิ ปาวท’ฯ

๕๖. ‘‘นครํ คนฺตฺวาน อาจิกฺขิ, ปุจฺฉิโต ธนเหตุโก;
ราชานํ โส คเหตฺวาน, อุปคญฺฉิ มมนฺติกํฯ

๕๗. ‘‘ยาวตา กรณํ สพฺพํ, รโญฺญ อาโรจิตํ มยา;
ราชา สุตฺวาน วจนํ, อุสุํ ตสฺส ปกปฺปยิ;
‘อิเธว ฆาตยิสฺสามิ, มิตฺตทุพฺภิํ [มิตฺตทูภิํ (สี.)] อนาริยํ’ฯ

๕๘. ‘‘ตมหํ อนุรกฺขนฺโต, นิมฺมินิํ มม อตฺตนา;
‘ติฏฺฐเตโส มหาราช, กามกาโร ภวามิ เต’ฯ

๕๙. ‘‘อนุรกฺขิํ มม สีลํ, นารกฺขิํ มม ชีวิตํ;
สีลวา หิ ตทา อาสิํ, โพธิยาเยว การณา’’ติฯ

รุรุราชจริยํ ฉฏฺฐํฯ

๗. มาตงฺคจริยา

๖๐. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, ชฏิโล อุคฺคตาปโน;
มาตงฺโค นาม นาเมน, สีลวา สุสมาหิโตฯ

๖๑. ‘‘อหญฺจ พฺราหฺมโณ เอโก, คงฺคากูเล วสามุโภ;
อหํ วสามิ อุปริ, เหฏฺฐา วสติ พฺราหฺมโณฯ

๖๒. ‘‘วิจรนฺโต อนุกูลมฺหิ, อุทฺธํ เม อสฺสมทฺทส;
ตตฺถ มํ ปริภาเสตฺวา, อภิสปิ มุทฺธผาลนํฯ

๖๓. ‘‘ยทิหํ ตสฺส ปกุเปฺปยฺยํ, ยทิ สีลํ น โคปเย;
โอโลเกตฺวานหํ ตสฺส, กเรยฺยํ ฉาริกํ วิยฯ

๖๔. ‘‘ยํ โส ตทา มํ อภิสปิ, กุปิโต ทุฏฺฐมานโส;
ตเสฺสว มตฺถเก นิปติ, โยเคน ตํ ปโมจยิํฯ

๖๕. ‘‘อนุรกฺขิํ มม สีลํ, นารกฺขิํ มม ชีวิตํ;
สีลวา หิ ตทา อาสิํ, โพธิยาเยว การณา’’ติฯ

มาตงฺคจริยํ สตฺตมํฯ

๘. ธมฺมเทวปุตฺตจริยา

๖๖. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, มหาปกฺโข มหิทฺธิโก;
ธมฺโม นาม มหายกฺโข, สพฺพโลกานุกมฺปโกฯ

๖๗. ‘‘ทสกุสลกมฺมปเถ , สมาทเปนฺโต มหาชนํ;
จรามิ คามนิคมํ, สมิโตฺต สปริชฺชโนฯ

๖๘. ‘‘ปาโป กทริโย ยกฺโข, ทีเปนฺโต ทส ปาปเก;
โสเปตฺถ มหิยา จรติ, สมิโตฺต สปริชฺชโนฯ

๖๙. “ธมฺมวาที อธมฺโม จ, อุโภ ปจฺจนิกา มยํ;
ธุเร ธุรํ ฆฏฺฏยนฺตา, สมิมฺหา ปฏิปเถ อุโภฯ

๗๐. “กลโห วตฺตตี เภสฺมา, กลฺยาณปาปกสฺส จ;
มคฺคา โอกฺกมนตฺถาย, มหายุทฺโธ อุปฏฺฐิโตฯ

๗๑. “ยทิหํ ตสฺส กุปฺเปยฺยํ, ยทิ ภินฺเท ตโปคุณํ;
สหปริชนํ ตสฺส, รชภูตํ กเรยฺยหํฯ

๗๒. “อปิจาหํ สีลรกฺขาย, นิพฺพาเปตฺวาน มานสํ;
สห ชเนโนกฺกมิตฺวา, ปถํ ปาปสฺส ทาสหํฯ

๗๓. “สห ปถโต โอกฺกเนฺต, กตฺวา จิตฺตสฺส นิพฺพุตึ;
วิวรํ อทาสิ ปถวี, ปาปยกฺขสฺส ตาวเท”ติฯ

ธมฺมเทวปุตฺตจริยํ อฏฺฐมํฯ

๙. อลีนสตฺตุจริยา

๗๔. “ปญฺจาลรฏฺเฐ นครวเร, กปิลายํ [กมฺปิลายํ (สี.), กปฺปิลายํ (สฺยา.)] ปุรุตฺตเม;
ราชา ชยทฺทิโส นาม, สีลคุณมุปาคโตฯ

๗๕. “ตสฺส รโญฺญ อหํ ปุโตฺต, สุตธโมฺม สุสีลวา;
อลีนสโตฺต คุณวา, อนุรกฺขปริชโน สทาฯ

๗๖. “ปิตา เม มิควํ คนฺตฺวา, โปริสาทํ อุปาคมิ;
โส เม ปิตุมคฺคเหสิ, ‘ภโกฺขสิ มม มา จลิ’ฯ

๗๗. “ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, ภีโต ตสิตเวธิโต;
อูรุกฺขโมฺภ อหุ ตสฺส, ทิสฺวาน โปริสาทกํฯ

๗๘. “มิควํ คเหตฺวา มุญฺจสฺสุ, กตฺวา อาคมนํ ปุน;
พฺราหฺมณสฺส ธนํ ทตฺวา, ปิตา อามนฺตยี มมํฯ

๗๙. “‘รชฺชํ ปุตฺต ปฏิปชฺช, มา ปมชฺชิ ปุรํ อิทํ;
กตํ เม โปริสาเทน, มม อาคมนํ ปุน’ฯ

๘๐. “มาตาปิตู จ วนฺทิตฺวา, นิมฺมินิตฺวาน อตฺตนา;
นิกฺขิปิตฺวา ธนุํ ขคฺคํ, โปริสาทํ อุปาคมึฯ

๘๑. “สสตฺถหตฺถูปคตํ, กทาจิ โส ตสิสฺสติ;
เตน ภิชฺชิสฺสติ สีลํ, ปริตฺตาสํ [ปริตาสํ (สี.)] กเต มยิฯ

๘๒. “สีลขณฺฑภยา มยฺหํ, ตสฺส เทสฺสํ น พฺยาหรึ;
เมตฺตจิโตฺต หิตวาที, อิทํ วจนมพฺรวึฯ

๘๓. “‘อุชฺชาเลหิ มหาอคฺคึ, ปปติสฺสามิ รุกฺขโต;

ตุวํ ปกฺกกาลมญฺญาย [สุปกฺกกาลมญฺญาย (ปี.)], ภกฺขย มํ ปิตามห’ฯ

๘๔. “อิติ สีลวตํ เหตุ, นารกฺขึ มม ชีวิตํ;
ปพฺพาเชสึ จหํ ตสฺส, สทา ปาณาติปาติก”นฺติฯ

อลีนสตฺตุจริยํ นวมํฯ

๑๐. สงฺขปาลจริยา

๘๕. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, สงฺขปาโล มหิทฺธิโก;
ทาฐาวุโธ โฆรวิโส, ทฺวิชิโวฺห อุรคาธิภูฯ

๘๖. “จตุปฺปเถ มหามคฺเค, นานาชนสมากุเล;
จตุโร องฺเค อธิฏฺฐาย, ตตฺถ วาสมกปฺปยึฯ

๘๗. “ฉวิยา จมฺมมํสเน, นหารุอฏฺฐิเกหิ วา;
ยสฺส เอเตน กรณียํ, ทินฺนํเยว หราตุ โสฯ

๘๘. “อทฺทสํสุ โภชปุตฺตา, ขรา ลุทฺทา อการุณา;
อุปคญฺฉุํ มมํ ตตฺถ, ทณฺฑมุคฺครปาณิโนฯ

๘๙. “นาสาย วินิวิชฺฌิตฺวา, นงฺคุเฏฺฐ ปิฏฺฐิกณฺฏเก;
กาเช อาโรปยิตฺวาน, โภชปุตฺตา หรึสุ มํฯ

๙๐. “สสาครนฺตํ ปถวึ, สกานนํ สปพฺพตํ;
อิจฺฉมาโน จหํ ตตฺถ, นาสาวาเตน ฌาปเยฯ

๙๑. “สูเลหิ วินิวิชฺฌเนฺต, โกฏฺฏยเนฺตปิ สตฺติภิ;
โภชปุเตฺต น กุปฺปามิ, เอสา เม สีลปารมี”ติฯ

สงฺขปาลจริยํ ทสมํฯ

หตฺถินาควโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

หตฺถินาโค ภูริทโตฺต, จเมฺปโยฺย โพธิ มหิํโส;
รุรุ มาตโงฺค ธโมฺม จ, อตฺรโช จ ชยทฺทิโสฯ

เอเต นว สีลพลา, ปริกฺขารา ปเทสิกา;
ชีวิตํ ปริรกฺขิตฺวา, สีลานิ อนุรกฺขิสํฯ

สงฺขปาลสฺส เม สโต, สพฺพกาลมฺปิ ชีวิตํ;
ยสฺส กสฺสจิ นิยฺยตฺตํ, ตสฺมา สา สีลปารมีติฯ

สีลปารมินิเทฺทโส นิฏฺฐิโตฯ

๓. ยุธญฺชยวโคฺค

๑. ยุธญฺชยจริยา

๑. “ยทาหํ อมิตยโส, ราชปุตฺโต ยุธญฺชโย;
อุสฺสาวพินฺทุํ สูริยาตเป, ปติตํ ทิสฺวาน สํวิชึฯ

๒. “ตญฺเญวาธิปตึ กตฺวา, สํเวคมนุพฺรูหยึ;
มาตาปิตู จ วนฺทิตฺวา, ปพฺพชฺชมนุยาจหํฯ

๓. “ยาจนฺติ มํ ปญฺชลิกา, สเนคมา สรฏฺฐกา;
‘อเชฺชว ปุตฺต ปฏิปชฺช, อิทฺธํ ผีตํ มหามหึ’ฯ

๔. “สราชเก สโหโรเธ, สเนคเม สรฏฺฐเก;
กรุณํ ปริเทวเนฺต, อนเปโกฺขว ปริจฺจชึฯ

๕. “เกวลํ ปถวึ รชฺชํ, ญาติปริชนํ ยสํ;
จชมาโน น จิเนฺตสึ, โพธิยาเยว การณาฯ

๖. “มาตาปิตา น เม เทสฺสา, นปิ เม เทสฺสํ มหายสํ;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา รชฺชํ ปริจฺจชิ”นฺติฯ

ยุธญฺชยจริยํ ปฐมํฯ

๒. โสมนสฺสจริยา

๗. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, อินฺทปเตฺถ ปุรุตฺตเม;
กามิโต ทยิโต ปุโตฺต, โสมนโสฺสติ วิสฺสุโตฯ

๘. “สีลวา คุณสมฺปโนฺน, กลฺยาณปฏิภานวา;
วุฑฺฒาปจายี หิรีมา, สงฺคเหสุ จ โกวิโทฯ

๙. “ตสฺส รโญฺญ ปติกโร, อโหสิ กุหกตาปโส;
อารามํ มาลาวจฺฉญฺจ, โรปยิตฺวาน ชีวติฯ

๑๐. “ตมหํ ทิสฺวาน กุหกํ, ถุสราสึว อตณฺฑุลํ;
ทุมํว อโนฺต สุสิรํ, กทลึว อสารกํฯ

๑๑. “นตฺถิมสฺส สตํ ธโมฺม, สามญฺญาปคโต อยํ;
หิรีสุกฺกธมฺมชหิโต, ชีวิตวุตฺติการณาฯ

๑๒. “กุปิโต อหุ [อโหสิ (สี.), อาสิ (สฺยา.)] ปจฺจโนฺต, อฏวีหิ ปรนฺติหิ;
ตํ นิเสเธตุํ คจฺฉโนฺต, อนุสาสิ ปิตา มมํฯ

๑๓. “‘มา ปมชฺชิ ตุวํ ตาต, ชฏิลํ อุคฺคตาปนํ;
ยทิจฺฉกํ ปวเตฺตหิ, สพฺพกามทโท หิ โส’ฯ

๑๔. ‘‘ตมหํ คนฺตฺวานุปฏฺฐานํ, อิทํ วจนมพฺรวึ;
‘กจฺจิ เต คหปติ กุสลํ, กึ วา เต อาหรียตุ’ฯ

๑๕. ‘‘เตน โส กุปิโต อาสิ, กุหโก มานนิสฺสิโต;
‘ฆาตาเปมิ ตุวํ อชฺช, รฏฺฐา ปพฺพาชยามิ วา’ฯ

๑๖. ‘‘นิเสธยิตฺวา ปจฺจนฺตํ, ราชา กุหกมพฺรวิ;
‘กจฺจิ เต ภเนฺต ขมนียํ, สมฺมาโน เต ปวตฺติโต’ฯ

๑๗. ‘‘ตสฺส อาจิกฺขตี ปาโป, กุมาโร ยถา นาสิโย;
ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, อาณาเปสิ มหีปติฯ

๑๘. ‘‘‘สีสํ ตเตฺถว ฉินฺทิตฺวา, กตฺวาน จตุขณฺฑิกํ;
รถิยา รถิยํ ทเสฺสถ, สา คติ ชฏิลหีฬิตา’ฯ

๑๙. ‘‘ตตฺถ การณิกา คนฺตฺวา, จณฺฑา ลุทฺทา อการุณา;
มาตุองฺเก นิสินฺนสฺส, อากฑฺฒิตฺวา นยนฺติ มํฯ

๒๐. ‘‘เตสาหํ เอวมวจํ, พนฺธตํ คาฬฺหพนฺธนํ;
‘รโญฺญ ทเสฺสถ มํ ขิปฺปํ, ราชกิริยานิ อตฺถิ เม’ฯ

๒๑. ‘‘เต มํ รโญฺญ ทสฺสยึสุ, ปาปสฺส ปาปเสวิโน;
ทิสฺวาน ตํ สญฺญาเปสึ, มมญฺจ วสมานยึฯ

๒๒. ‘‘โส มํ ตตฺถ ขมาเปสิ, มหารชฺชมทาสิ เม;
โสหํ ตมํ ทาลยิตฺวา, ปพฺพชึ อนคาริยํฯ

๒๓. ‘‘น เม เทสฺสํ มหารชฺชํ, กามโภโค น เทสฺสิโย;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา รชฺชํ ปริจฺจชิ’’นฺติฯ

โสมนสฺสจริยํ ทุติยํฯ

๓. อโยฆรจริยา

๒๔. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, กาสิราชสฺส อตฺรโช;
อโยฆรมฺหิ สํวฑฺฒ, นาเมนาสิ อโยฆโรฯ

๒๕. ‘‘ทุเกฺขน ชีวิโต ลโทฺธ, สํปีเฬ ปติโปสิโต;
อเชฺชว ปุตฺต ปฏิปชฺช, เกวลํ วสุธํ อิมํฯ

๒๖. ‘‘สรฏฺฐกํ สนิคมํ, สชนํ วนฺทิตฺว ขตฺติยํ;
อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวาน, อิทํ วจนมพฺรวึฯ

๒๗. ‘‘‘เย เกจิ มหิยา สตฺตา, หีนมุกฺกฏฺฐมชฺฌิมา;
นิรารกฺขา สเก เคเห, วฑฺฒนฺติ สกญาติภิฯ

๒๘. ‘‘‘อิทํ โลเก อุตฺตริยํ, สํปีเฬ มม โปสนํ;

อโยฆรมฺหิ สํวุฑฺโฒ, อปฺปเภ จนฺทสูริเยฯ

๒๙. “‘ปูติกุณปสมฺปุณฺณา, มุจฺจิตฺวา มาตุ กุจฺฉิโต;
ตโต โฆรตเร ทุเกฺข, ปุน ปกฺขิตฺตโยฆเรฯ

๓๐. “‘ยทิหํ ตาทิสํ ปตฺวา, ทุกฺขํ ปรมทารุณํ;
รเชฺชสุ ยทิ รชฺชามิ [รญฺชามิ (สี.)], ปาปานํ อุตฺตโม สิยํฯ

๓๑. “‘อุกฺกณฺฐิโตมฺหิ กาเยน, รเชฺชนมฺหิ อนตฺถิโก;
นิพฺพุตึ ปริเยสิสฺสํ, ยตฺถ มํ มจฺจุ น มทฺทิเย’ฯ

๓๒. “เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน, วิรวเนฺต มหาชเน;
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา, ปาวิสึ กานนํ วนํฯ

๓๓. “มาตาปิตา น เม เทสฺสา, นปิ เม เทสฺสํ มหายสํ;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา รชฺชํ ปริจฺจชิ”นฺติฯ

อโยฆรจริยํ ตติยํฯ

๔. ภิสจริยา

๓๔. “ปุนาปรํ ยทา โหมิ, กาสีนํ ปุรวรุตฺตเม;
ภคินี จ ภาตโร สตฺต, นิพฺพตฺตา โสตฺถิเย กุเลฯ

๓๕. “เอเตสํ ปุพฺพโช อาสึ, หิรีสุกฺกมุปาคโต;
ภวํ ทิสฺวาน ภยโต, เนกฺขมฺมาภิรโต อหํฯ

๓๖. “มาตาปิตูหิ ปหิตา, สหายา เอกมานสา;
กาเมหิ มํ นิมเนฺตนฺติ, ‘กุลวํสํ ธเรหิ’ติฯ

๓๗. “ยํ เตสํ วจนํ วุตฺตํ, คิหีธเมฺม สุขาวหํ;
ตํ เม อโหสิ กฐินํ, ตตฺต [สนฺตตฺต (ก.)] ผาลสมํ วิยฯ

๓๘. “เต มํ ตทา อุกฺขิปนฺตํ, ปุจฺฉึสุ ปตฺถิตํ มม;
‘กึ ตฺวํ ปตฺถยเส สมฺม, ยทิ กาเม น ภุญฺชสิ’ฯ

๓๙. “เตสาหํ เอวมวจํ, อตฺถกาโม หิเตสินํ;
‘นาหํ ปเตฺถมิ คิหีภาวํ, เนกฺขมฺมาภิรโต อหํ’ฯ

๔๐. “เต มยฺหํ วจนํ สุตฺวา, ปิตุมาตุ จ สาวยุํ;
มาตาปิตา เอวมาหุ, ‘สเพฺพว ปพฺพชาม โภ’ฯ

๔๑. “อุโภ มาตาปิตา มยฺหํ, ภคินี จ สตฺต ภาตโร;
อมิตธนํ ฉฑฺฑยิตฺวา, ปาวิสิมฺหา มหาวน”นฺติฯ

ภิสจริยํ จตุตฺถํฯ

๕. โสณปณฺฑิตจริยา

๔๒. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, นคเร พฺรหฺมวฑฺฒเน;
ตตฺถ กุลวเร เสฏฺฐ, มหาสาเล อชายหํฯ

๔๓. ‘‘ตทาปิ โลกํ ทิสฺวาน, อนฺธีภูตํ ตโมตฺถฏํ;
จิตฺตํ ภวโต ปติกุฏติ, ตุตฺตเวคหตํ วิยฯ

๔๔. ‘‘ทิสฺวาน วิวิธํ ปาปํ, เอวํ จินฺตสหํ ตทา;
‘กทาหํ เคหา นิกฺขมฺม, ปวิสิสฺสามิ กานนํ’ฯ

๔๕. ‘‘ตทาปิ มํ นิมนฺเตสุํ, กามโภเคหิ ญาตโย;
เตสมฺปิ ฉนฺทมาจิกฺขึ, ‘มา นิมนฺเตถ เตหิ มํ’ฯ

๔๖. ‘‘โย เม กนิฏฺฐโก ภาตา, นนฺโท นามาสิ ปณฺฑิโต;
โสปิ มํ อนุสิกฺขนฺโต, ปพฺพชฺชํ สมโรจยิฯ

๔๗. ‘‘อหํ โสโณ จ นนฺโท จ, อุโภ มาตาปิตา มม;
ตทาปิ โภเค ฉฑฺฑตฺวา, ปาวิสิมฺหา มหาวน’’นฺติฯ

โสณปณฺฑิตจริยํ ปญฺจมํฯ

๖. เตมิยจริยา

๔๘. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, กาสิราชสฺส อตฺรโช;
มูคปกฺโขติ นาเมน, เตมิโยติ วทนฺติ มํฯ

๔๙. ‘‘โสฬสิตฺถิสหสฺสานํ, น วิชฺชติ ปุโม ตทา [สทา (สี.)];
อโหรตฺตานํ อจฺจเยน, นิพฺพตฺโต อหเมกโกฯ

๕๐. ‘‘กิจฺฉา ลทฺธํ ปิยํ ปุตฺตํ, อภิชาตํ ชุตินฺธรํ;
เสตจฺฉตฺตํ ธารยิตฺวาน, สยเน โปเสติ มํ ปิตาฯ

๕๑. ‘‘นิทฺทายมาโน สยนวเร, ปพุชฺฌิตฺวานหํ ตทา;
อทฺทสํ ปณฺฑรํ ฉตฺตํ, เยนาหํ นิรยํ คโตฯ

๕๒. ‘‘สห ทิฏฺฐสฺส เม ฉตฺตํ, ตาโส อุปฺปชฺชิ เภรโว;
วินิจฺฉยํ สมาปนฺโนน, ‘กถาหํ อิมํ มุญฺจิสฺสํ’ฯ

๕๓. ‘‘ปุพฺพสาโลหิตา มยฺหํ, เทวตา อตฺถกามินี;
สา มํ ทิสฺวาน ทุกฺขิตํ, ตีสุ ฐาเนสุ โยชยิฯ

๕๔. ‘‘‘มา ปณฺฑิจฺจยํ วิภาวย, พาลมโต ภว สพฺพปาณินํ;
สโพฺพ ตํ ชโน โอจินายตุ, เอวํ ตว อโตฺถ ภวิสฺสติ’ฯ

๕๕. ‘‘เอวํ วุตฺตายหํ ตสฺสา, อิทํ วจนมพฺรวึ;
‘กโรมิ เต ตํ วจนํ, ยํ ตฺวํ ภณสิ เทวเต;

อตฺถกามาสิ เม อมฺม, หิตกามาสิ เทวเต’ฯ

๕๖. “ตสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา, สาคเรว ถลํ ลภึ;
หฏฺโฐ สํวิคฺคมานโส, ตโย องฺเค อธิฏฺฐหึฯ

๕๗. “มูโค อโหสึ พธิโร, ปกฺโข คติวิวชฺชิโต;
เอเต องฺเค อธิฏฺฐาย, วสฺสานิ โสฬส วสึฯ

๕๘. “ตโต เม หตฺถปาเท จ, ชิวฺหํ โสตญฺจ มทฺทิย;
อนูนตํ เม ปสฺสิตฺวา, ‘กาฬกณฺณี’ติ นินฺทิสุํฯ

๕๙. “ตโต ชานปทา สพฺเพ, เสนาปติปุโรหิตา;
สพฺเพ เอกมนา หุตฺวา, ฉฑฺฑนํ อนุโมทิสุํฯ

๖๐. “โสหํ เตสํ มตึ สุตฺวา, หฏฺโฐ สํวิคฺคมานโส;
ยสฺสตฺถาย ตโปจิโณฺณ, โส เม อตฺโถ สมิชฺฌถฯ

๖๑. “นฺหาเปตฺวา อนุลิมฺปิตฺวา, เวเฐตฺวา ราชเวฐนํ;
ฉเตฺตน อภิสิญฺจิตฺวา, กาเรสุํ ปุรํ ปทกฺขิณํฯ

๖๒. “สตฺตาหํ ธารยิตฺวาน, อุคฺคเต รวิมณฺฑเล;
รเถน มํ นีหริตฺวา, สารถี วนมุปาคมิฯ

๖๓. “เอโกกาเส รถํ กตฺวา, สชฺชสฺสํ หตฺถมุจฺจิโต [หตฺถมุญฺจิโต (สี. สฺยา.)];
สารถี ขณตี กาสุํ, นิขาตุํ ปถวิยา มมํฯ

๖๔. “อธิฏฺฐิตมธิฏฺฐานํ, ตเชฺชโนฺต วิวิธการณา;
น ภินฺทึ ตมธิฏฺฐานํ, โพธิยาเยว การณาฯ

๖๕. “มาตาปิตา น เม เทสฺสา, อตฺตา เม น จ เทสฺสิโย;
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ, ตสฺมา วตมธิฏฺฐหึฯ

๖๖. “เอเต องฺเค อธิฏฺฐาย, วสฺสานิ โสฬส วสึ;
อธิฏฺฐาเนน เม สโม นตฺถิ, เอสา เม อธิฏฺฐานปารมี”ติฯ

เตมิยจริยํ ฉฏฺฐํฯ

๗. กปิราชจริยา

๖๗. “ยทา อหํ กปิ อาสึ, นทีกูเล ทรีสเย;
ปีฬิโต สุสุมาเรน, คมนํ น ลภามหํฯ

๖๘. “ยมฺโหกาเส อหํ ฐตฺวา, โอรา ปารํ ปตามหํ;
ตตฺถจฺฉิ สตฺตุ วธโก, กุมฺภีโล ลุทฺททสฺสโนฯ

๖๙. “โส มํ อสํสิ ‘เอหี’ติ, ‘อหํเปมี’ติ ตํ วตึ;
ตสฺส มตฺถกมกฺกมฺม, ปรกูเล ปติฏฺฐหึฯ

๗๐. ‘‘น ตสฺส อลิกํ ภณิตํ, ยถา วาจํ อภาสหํ;
สเจฺจน เม สโม นตฺถิ, เอสา เม สจฺจปารมี’’ติฯ

กปิราชจริยํ สตฺตมํฯ

๘. สจฺจตาปสจริยา

๗๑. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, ตาปโส สจฺจสวฺหโย;
สเจฺจน โลกํ ปาเลสิํ, สมคฺคํ ชนมกาสห’’นฺติฯ

สจฺจตาปสจริยํ อฏฺฐมํฯ

๙. วฏฺฏโปตกจริยา

๗๒. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, มคเธ วฏฺฏโปตโก;
อชาตปโกฺข ตรุโณ, มํสเปสิ กุลาวเกฯ

๗๓. ‘‘มุขตุณฺฑเกนาหริตฺวา [มุขตุเณฺฑนาหริตฺวา (สี.)], มาตา โปสยตี มมํ;
ตสฺสา ผเสฺสน ชีวามิ, นตฺถิ เม กายิกํ พลํฯ

๗๔. ‘‘สํวจฺฉเร คิมฺหสมเย, ทวฑาโห [วนทาโห (ก.)] ปทิปฺปติ;
อุปคจฺฉติ อมฺหากํ, ปาวโก กณฺหวตฺตนีฯ

๗๕. ‘‘ธมธมา อิติเอวํ, สทฺทายโนฺต มหาสิขี;
อนุปุเพฺพน ฌาเปโนฺต, อคฺคิ มมมุปาคมิฯ

๗๖. ‘‘อคฺคิเวคภยาตีตา, ตสิตา มาตาปิตา มม;
กุลาวเก มํ ฉเฑฺฑตฺวา, อตฺตานํ ปริโมจยุํฯ

๗๗. ‘‘ปาเท ปเกฺข ปชหามิ, นตฺถิ เม กายิกํ พลํ;
โสหํ อคติโก ตตฺถ, เอวํ จิเนฺตสหํ ตทาฯ

๗๘. ‘‘‘เยสาหํ อุปธาเวยฺยํ, ภีโต ตสิตเวธิโต;
เต มํ โอหาย ปกฺกนฺตา, กถํ เม อชฺช กาตเวฯ

๗๙. ‘‘‘อตฺถิ โลเก สีลคุโณ, สจฺจํ โสเจยฺยนุทฺทยา;
เตน สเจฺจน กาหามิ, สจฺจกิริยมุตฺตมํฯ

๘๐. ‘‘‘อาเวเชฺชตฺวา ธมฺมพลํ, สริตฺวา ปุพฺพเก ชิเน;
สจฺจพลมวสฺสาย, สจฺจกิริยมกาสหํฯ

๘๑. ‘‘‘สนฺติ ปกฺขา อปตนา, สนฺติ ปาทา อวญฺจนา;
มาตาปิตา จ นิกฺขนฺตา, ชาตเวท ปฏิกฺกม’ฯ

๘๒. ‘‘สหสเจฺจ กเต มยฺหํ, มหาปชฺชลิโต สิขี;
วเชฺชสิ โสฬสกรีสานิ, อุทกํ ปตฺวา ยถา สิขี;
สเจฺจน เม สโม นตฺถิ, เอสา เม สจฺจปารมี’’ติฯ

วฏฺฏโปตกจริยํ นวมํฯ

๑๐. มจฺฉราชจริยา

๘๓. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, มจฺฉราชา มหาสเร;
อุณฺเห สูริยสนฺตาเป, สเร อุทก ขียถฯ

๘๔. ‘‘ตโต กากา จ คิชฺฌา จ, กงฺกา [พกา (สี.)] กุลลเสนกา;
ภกฺขยนฺติ ทิวารตฺติํ, มจฺเฉ อุปนิสีทิยฯ

๘๕. ‘‘เอวํ จินฺเตสหํ ตตฺถ, สห ญาตีหิ ปีฬิโต;
‘เกน นุ โข อุปาเยน, ญาตี ทุกฺขา ปโมจเย’ฯ

๘๖. ‘‘วิจินฺตยิตฺวา ธมฺมตฺถํ, สจฺจํ อทฺทส ปสฺสยํ;
สจฺเจ ฐตฺวา ปโมเจสิํ, ญาตีนํ ตํ อติกฺขยํฯ

๘๗.‘‘อนุสฺสริตฺวา สตํ ธมฺมํ, ปรมตฺถํ วิจินฺตยํ;
อกาสิ สจฺจกิริยํ, ยํ โลเก ธุวสสฺสตํฯ

๘๘. ‘‘‘ยโต สรามิ อตฺตานํ, ยโต ปโตฺตสฺมิ วิญฺญุตํ;
นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ, เอกปาณมฺปิ หิํสิตํฯ

๘๙. ‘‘‘เอเตน สจฺจวเชฺชน, ปชฺชุโนฺน อภิวสฺสตุ;
อภิตฺถนย ปชฺชุนฺน, นิธิํ กากสฺส นาสย;
กากํ โสกาย รเนฺธหิ, มเจฺฉ โสกา ปโมจย’ฯ

๙๐. ‘‘สหกเต สจฺจวเร, ปชฺชุโนฺน อภิคชฺชิย;
ถลํ นินฺนญฺจ ปูเรโนฺต, ขเณน อภิวสฺสถฯ

๙๑. ‘‘เอวรูปํ สจฺจวรํ, กตฺวา วีริยมุตฺตมํ;
วสฺสาเปสิํ มหาเมฆํ, สจฺจเตชพลสฺสิโต;

สเจฺจน เม สโม นตฺถิ, เอสา เม สจฺจปารมี’’ติฯ

มจฺฉราชจริยํ ทสมํฯ

๑๑. กณฺหทีปายนจริยา

๙๒. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, กณฺหทีปายโน อิสิ;
ปโรปญฺญาสวสฺสานิ, อนภิรโตจริํ อหํฯ

๙๓. ‘‘น โกจิ เอตํ ชานาติ, อนภิรติมนํ มม;
อหญฺหิ กสฺสจิ นาจิกฺขิํ, อรติ เม จรติ มานเสฯ

๙๔. ‘‘สพฺรหฺมจารี มณฺฑโพฺย, สหาโย เม มหาอิสิ;
ปุพฺพกมฺมสมายุโตฺต, สูลมาโรปนํ ลภิฯ

๙๕. ‘‘ตมหํ อุปฏฺฐหิตฺวาน, อาโรคฺยมนุปาปยิํ;
อาปุจฺฉิตฺวาน อาคญฺฉิํ, ยํ มยฺหํ สกมสฺสมํฯ

๙๖. ‘‘สหาโย พฺราหฺมโณ มยฺหํ, ภริยํ อาทาย ปุตฺตกํ;
ตโย ชนา สมาคนฺตฺวา, อาคญฺฉุํ ปาหุนาคตํฯ

๙๗. ‘‘สโมฺมทมาโน เตหิ สห, นิสิโนฺน สกมสฺสเม;
ทารโก วฏฺฏมนุกฺขิปํ, อาสีวิสมโกปยิฯ

๙๘. ‘‘ตโต โส วฏฺฏคตํ มคฺคํ, อเนฺวสโนฺต กุมารโก;
อาสีวิสสฺส หเตฺถน, อุตฺตมงฺคํ ปรามสิฯ

๙๙. ‘‘ตสฺส อามสเน กุโทฺธ, สโปฺป วิสพลสฺสิโต;
กุปิโต ปรมโกเปน, อฑํสิ ทารกํ ขเณฯ

๑๐๐. ‘‘สหทโฏฺฐ อาสีวิเสน [อติวิเสน (ปี. ก.)], ทารโก ปปติ [ปตติ (ก.)] ภูมิยํ;
เตนาหํ ทุกฺขิโต อาสิํ, มม วาหสิ ตํ ทุกฺขํฯ

๑๐๑. ‘‘ตฺยาหํ อสฺสาสยิตฺวาน, ทุกฺขิเต โสกสลฺลิเต;
ปฐมํ อกาสิํ กิริยํ, อคฺคํ สจฺจํ วรุตฺตมํฯ

๑๐๒. ‘‘‘สตฺตาหเมวาหํ ปสนฺนจิโตฺต, ปุญฺญตฺถิโก อจริํ พฺรหฺมจริยํ;
อถาปรํ ยํ จริตํ มเมทํ, วสฺสานิ ปญฺญาสสมาธิกานิฯ

๑๐๓. ‘‘‘อกามโก วาหิ อหํ จรามิ, เอเตน สเจฺจน สุวตฺถิ โหตุ;
หตํ วิสํ ชีวตุ ยญฺญทโตฺต’ฯ

๑๐๔. ‘‘สห สเจฺจ กเต มยฺหํ, วิสเวเคน เวธิโต;
อพุชฺฌิตฺวาน วุฏฺฐาสิ, อโรโค จาสิ มาณโว;
สเจฺจน เม สโม นตฺถิ, เอสา เม สจฺจปารมี’’ติฯ

กณฺหทีปายนจริยํ เอกาทสมํฯ

๑๒. สุตโสมจริยา

๑๐๕. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, สุตโสโม มหีปติ;
คหิโต โปริสาเทน, พฺราหฺมเณ สงฺครํ สริํฯ

๑๐๖. ‘‘ขตฺติยานํ เอกสตํ, อาวุณิตฺวา กรตฺตเล;
เอเตสํ ปมิลาเปตฺวา, ยญฺญเตฺถ อุปนยี มมํฯ

๑๐๗. ‘‘อปุจฺฉิ มํ โปริสาโท, ‘กิํ ตฺวํ อิจฺฉสิ นิสฺสชํ;
ยถามติ เต กาหามิ, ยทิ เม ตฺวํ ปุเนหิสิ’ฯ

๑๐๘. ‘‘ตสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวาน, ปเณฺห อาคมนํ มม;
อุปคนฺตฺวา ปุรํ รมฺมํ, รชฺชํ นิยฺยาทยิํ ตทาฯ

๑๐๙. ‘‘อนุสฺสริตฺวา สตํ ธมฺมํ, ปุพฺพกํ ชินเสวิตํ;
พฺราหฺมณสฺส ธนํ ทตฺวา, โปริสาทํ อุปาคมึฯ

๑๑๐. ‘‘นตฺถิ เม สํสโย ตตฺถ, ฆาตยิสฺสติ วา น วา;
สจฺจวาจานุรกฺขนฺโต, ชีวิตํ จชิตุมุปาคมึ;
สเจฺจน เม สโม นตฺถิ, เอสา เม สจฺจปารมี’’ติฯ

สุตโสมจริยํ ทฺวาทสมํฯ

๑๓. สุวณฺณสามจริยา

๑๑๑. ‘‘สาโม ยทา วเน อาสึ, สเกฺกน อภินิมฺมิโต;
ปวเน สีหพฺยเคฺฆ จ, เมตฺตายมุปนามยึฯ

๑๑๒. ‘‘สีหพฺยเคฺฆหิ ทีปีหิ, อเจฺฉหิ มหิเสหิ จ;
ปสทมิควราเหหิ, ปริวาเรตฺวา วเน วสึฯ

๑๑๓. ‘‘น มํ โกจิ อุตฺตสติ, นปิ ภายามิ กสฺสจิ;
เมตฺตาพเลนุปตฺถโทฺธ, รมามิ ปวเน ตทา’’ติฯ

สุวณฺณสามจริยํ เตรสมํฯ

๑๔. เอกราชจริยา

๑๑๔. ‘‘ปุนาปรํ ยทา โหมิ, เอกราชาติ วิสฺสุโต;
ปรมํ สีลํ อธิฎฺฐาย, ปสาสามิ มหามหึฯ

๑๑๕. ‘‘ทส กุสลกมฺมปเถ, วตฺตามิ อนวเสสโต;
จตูหิ สงฺคหวตฺถูหิ, สงฺคณฺหามิ [สงฺคหามิ (ก.)] มหาชนํฯ

๑๑๖. ‘‘เอวํ เม อปฺปมตฺตสฺส, อิธ โลเก ปรตฺถ จ;
ทพฺพเสโน อุปคนฺตฺวา, อจฺฉินฺทโนฺต ปุรํ มมฯ

๑๑๗. ‘‘ราชูปชีเว นิคเม, สพลเฎฺฐ สรฎฺฐเก;
สพฺพํ หตฺถคตํ กตฺวา, กาสุยา นิขณี มมํฯ

๑๑๘. ‘‘อมจฺจมณฺฑลํ รชฺชํ, ผีตํ อเนฺตปุรํ มม;
อจฺฉินฺทิตฺวาน คหิตํ, ปิยํ ปุตฺตํว ปสฺสหํ;

เมตฺตาย เม สโม นตฺถิ, เอสา เม เมตฺตาปารมี’’ติฯ

เอกราชจริยํ จุทฺทสมํฯ

๑๕. มหาโลมหํสจริยา

๑๑๙. ‘‘สุสาเน เสยฺยํ กเปฺปมิ, ฉวฎฺฐิกํ อุปนิธายหํ;

คามณฺฑลา [โคมณฺฑลา (สี.), คามมณฺฑลา (สฺยา.)] อุปาคนฺตฺวา, รูปํ ทเสฺสนฺ ตินปฺปกํฯ

๑๒๐."อปเร คนฺธมาลญฺจ, โภชนํ วิวิธํ พหุํ;
อุปายนานูปเนนฺติ, หฏฺฐา สํวิคฺคมานสาฯ

๑๒๑."เย เม ทุกฺขํ อุปหรนฺติ, เย จ เทนฺติ สุขํ มม;
สเพฺพสํ สมโก โหมิ, ทยา โกโป น วิชฺชติฯ

๑๒๒."สุขทุเกฺข ตุลาภูโต, ยเสสุ อยเสสุ จ;
สพฺพตฺถ สมโก โหมิ, เอสา เม อุเปกฺขาปารมี"ติฯ

มหาโลมหํสจริยํ ปนฺนรสมํฯ

ยุธญฺชยวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ยุธญฺชโย โสมนโสฺส, อโยฆรภิเสน จ;
โสณนโนฺท มูคปโกฺข, กปิราชา สจฺจสวฺหโยฯ

วฏฺฏโก มจฺฉราชา จ, กณฺหทีปายโน อิสิ;
สุตโสโม ปุน อาสึ [อาสิ (สฺยา.)], สาโม จ เอกราชหุ;
อุเปกฺขาปารมี อาสิ, อิติ วุตฺถํ [วุตฺตํ (สพฺพตฺถ) อฏฺฐกถา โอโลเกตพฺพา] มเหสินาฯ

เอวํ พหุพฺพิธํ ทุกฺขํ, สมฺปตฺตี จ พหุพฺพิธา [สมฺปตฺติ จ พหุวิธา (สี.), สมฺปตฺตึ จ พหุวิธํ (ก.)];
ภวาภเว อนุภวิตฺวา, ปโตฺต สโมฺพธิมุตฺตมํฯ

ทตฺวา ทาตพฺพกํ ทานํ, สีลํ ปูเรตฺวา อเสสโต;
เนกฺขเมฺม ปารมึ คนฺตฺวา, ปโตฺต สโมฺพธิมุตฺตมํฯ

ปณฺฑิเต ปริปุจฺฉิตฺวา, วีริยํ กตฺวาน มุตฺตมํ;
ขนฺติยา ปารมึ คนฺตฺวา, ปโตฺต สโมฺพธิมุตฺตมํฯ

กตฺวา ทฬฺหมธิฏฺฐานํ, สจฺจวาจานุรกฺขิย;
เมตฺตาย ปารมึ คนฺตฺวา, ปโตฺต สโมฺพธิมุตฺตมํฯ

ลาภาลาเภ ยสายเส, สมฺมานนาวมานเน;
สพฺพตฺถ สมโก หุตฺวา, ปโตฺต สโมฺพธิมุตฺตมํฯ

โกสชฺชํ ภยโต ทิสฺวา, วีริยารมฺภญฺจ เขมโต;
อารทฺธวีริยา โหถ, เอสา พุทฺธานุสาสนีฯ

วิวาทํ ภยโต ทิสฺวา, อวิวาทญฺจ เขมโต;
สมคฺคา สขิลา โหถ, เอสา พุทฺธานุสาสนีฯ

ปมาทํ ภยโต ทิสฺวา, อปฺปมาทญฺจ เขมโต;
ภาเวถฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ, เอสา พุทฺธานุสาสนีฯ

อิตฺถํ สุทํ ภควา อตฺตโน ปุพฺพจริยํ สมฺภาวยมาโน พุทฺธาปทานิยํ นาม ธมฺมปริยายํ อภาสิตฺถาติฯ

จริยาปิฏกํ นิฏฺฐิตํฯ